

Характер і зміст програми з теми „Синтаксис” для початкових класів визначається такими завданнями: на основі спостережень за навколишньою природою і суспільним життям та вмінням читати й писати навчити учнів змістовно і грамотно викладати свої думки як усно, так і письмово, застосовувати ці вміння у повсякденній навчальній і трудовій діяльності [6].

Помічником вчителя для реалізації освітньо-виховних завдань є інформаційні технології, зокрема комп'ютер: тести, мультимедійні презентації, дидактичні онлайн-ігри. Пропонуємо окремі слайди презентації використання ІТ для вивчення теми „Види речень за метою висловлювання” у 2 класі.

У ході вивчення синтаксичних тем доцільно також використовувати інтерактивні методи навчання: „Мікрофон”, „Карусель”, „Дерево рішень”, „Незакінчене речення”, „Судове слухання”, „Мозковий штурм”, „Акваріум” та інші.

Інтерактивні методи у поєднанні з класичними методами навчання утворюють ідеальну основу для вивчення матеріалу в початковій школі. Різноманітність методів інтерактивного навчання дає змогу вчителю доцільно підібрати методи саме для конкретної теми, а також вибрати методи відповідно до рівня знань учнів класу. Переваги інтерактивного навчання полягають у тому, що за один і той же проміжок часу можна виконати більший обсяг роботи; досягти високої результативності у засвоєнні матеріалу і формуванні вмінь. Впровадження системи інтерактивного навчання допомагає учню працювати спільно з іншими, комунікувати у групах, розвивати суб'єктивну позицію в навчанні; навчальній групі – розвивати навички спілкування і взаємодії, формувати ціннісно орієнтовану єдність групи, прийняти моральні норми і правила спільної діяльності; учителю – зреалізувати нестандартний підхід до організації навчального процесу, що підвищить пізнавальну активність класу, багатомірне опанування навчального матеріалу, сформує готовність до особистісної взаємодії [5].

Отже, використання інноваційних технологій на уроках української в початковій школі стимулює пізнавальну активність учнів, сприяє зростанню результативності засвоєння навчального матеріалу та допомагає досягнути триєдиної мети навчання: навчальної, розвивальної та виховної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белкіна О.В. Критичне мислення вчителя як передумова його розвитку в учнів / О.В. Белкін // Формування гуманістичного світогляду вчителя : Уманський держ. педагог. ун-т. ім. П.Тичини. – К.: Наук. світ, 2001. – С. 80–84.
2. Варавва Т. Використання інтерактивних методів навчання на уроках рідної мови як засіб розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів : [навчально-методичний посібник] / Варавва Т. – Кіровоград : Авангард, 2013. – 44 с.
3. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи / І. Гейко // Тема. – 2004. – № 3/4. – С. 229–232.
4. Дичковская И.М. Инновационные педагогические технологии / Дичковская И.М. – К., 2004. – 432 с.
5. Коберник Г.І. Використання інноваційних технологій у початковій колі / Коберник Г.І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mybclass.at.ua/load/statti/vikoristannja_innovacijnikh_tekhnologij_na_urokakh_v_pochatkovij_shkoli/3-1-0-3
6. Українська мова. 1–4 класи загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання: проект базової навчальної програми [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/1-ukrayinska-mova-1-4-klas.lyuba.doc>. – Назва з екрану.

Рудяк М.

Науковий керівник – доц. Чопик С. В.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Прагнення до самовизначення, реалізації своїх можливостей, інтенції супроводжує людину протягом всього життя. Відтак проблема професійного самовизначення особливо актуальною є для старшокласників, які стоять перед необхідністю вибору подальшого життєвого шляху, значну роль у якому займає правильний вибір професії. Для того, щоб у майбутньому людина була задоволена своїм життям, могла повною мірою реалізувати свої можливості, вибираючи професію, старшокласникам необхідно враховувати свої бажання та здібності.

Проблема професійного самовизначення старшокласників, умови їх самореалізації, в тому числі на ринку праці, розглядалися багатьма психологами. Складнощі теоретичного аналізу проблеми викликані тим, що поняття *самовизначення* використовується в літературі, за словами В. Рибалки, «у широкому діапазоні значень: по-перше, психологічного змісту процесів, індивідуального самовизначення особистості; по-друге, акцентованих аспектів у вивченні цих процесів різними галузями психології – «життєве самовизначення», «соціальне самовизначення», «моральне самовизначення», «професійне самовизначення» та ін.» [7, с. 6-7].

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз основних психологічних підходів до дослідження проблеми професійного самовизначення старшокласників.

У психології поняття «самовизначення» найчастіше пов'язують з проблемами: розвитку особистості і її самосвідомості (К. Абульханова–Славська, Т. Афанасьєва, І. Кон, І. Чеснокова); соціальної зрілості і визначення життєвої позиції (Л. Анциферова, Л. Коган, І. Кон, А. Мудрик, Д. Фельдштейн); самоздійснення і самореалізації особистості (І. Гічан, П. Соболев, В. Сафін).

У віковій психології самовизначення старшокласників вивчається у зв'язку із специфікою юнацького віку, процесами формування світогляду, соціалізації і вибору сфери професійної діяльності (Л. Божович, Р. Бернс, В. Журавльов, А. Кухарчук, П. Шавір).

Підкреслюючи важливість самовизначення старшокласників, Л. Божович не дає однозначного визначення цього поняття. На думку вченої, самовизначення – це «вибір майбутнього шляху, потреба знаходження свого місця в праці, суспільстві, в житті», «пошук мети і значення свого існування», «потреба знайти своє місце в загальному потоці життя» [2, с. 213]. К. Абульханова–Славська розглядає самовизначення старшокласників як певну *форму активності*, в процесі якої відбувається формування їх життєвої позиції [1, с. 137].

Докладно аналізує проблему психології самовизначення старшокласників у своїй монографії В. Сафін. Самовизначення особистості – це «цілеспрямована багатостороння *творча поведінка*, мета якої – оволодіння сферами життя як системою на основі ідеї, що повністю охоплює *суб'єкт* і є результатом особистісної переробки і особистісного переживання» [8, с. 52]. Головні рушійні сили, на його думку, – це розв'язання основаних протиріч між одиницями сутнісних сил індивіда («хочу», «можу», «маю») як внутрішніми умовами, між особистістю і метою інших, між бажаним і можливим, між внутрішніми принципами і зовнішніми умовами.

Намагаючись подолати обмеженість поширених підходів до з'ясування змісту проблеми самовизначення старшокласників, деякі автори вводять поняття «життєвого самовизначення» (В. Журавльов) та «життєвих перспектив» (Є. Головаха). Життєві перспективи особистості досліджуються через її життєву мету і життєві плани. Мета, яку ставить перед собою людина – це «предметна і хронологічна межа актуального майбутнього», плани – «заповнюють проміжок до мети» [4, с. 21]. Регулятивну функцію в процесі реалізації життєвих перспектив виконують ціннісні орієнтації.

У працях, присвячених проблемі самовизначення старшокласників, часто зустрічається термін «особистісне» для позначення найширшого змісту використання поняття. Так, наприклад, у М. Гінзбурга особистісне самовизначення описується опосередковано через поняття смислового майбутнього, яке є «ідеальною самопроєкцією особистості в майбутнє і ділянкою, що ціннісно мотивує процес розвитку особистості» [3, с. 19].

Встановлено, що особистісне самовизначення старшокласників має ціннісно–смислову природу, воно є генетично вихідним і детермінує всі інші види самовизначення (Т. Буякас, М. Гінзбург, З. Карпенко, Р. Пасічняк, В. Сафін та ін.). Особистісне самовизначення здійснюється внаслідок ієрархізації та впорядкування ціннісно–смиислової сфери старшокласника. Вивчення ціннісного аспекту самовизначення тісно пов'язане з дослідженням природи і сутності цінностей як регуляторів поведінки, уявлень старшокласника про майбутнє, формування сенсу життя, становлення суб'єктного потенціалу людини. Як стверджує В. Сметаняк, «ціннісне самовизначення безпосередньо пов'язане з вибором, адже здійснюючи його, старшокласник повинен вибрати певні цінності» [9, с. 54].

За словами Л. Потапчук, особистісне самовизначення – це найвищий рівень життєвого самовизначення старшокласників, що мінімально обмежений зовнішніми факторами. Його відмінність полягає в тому, що особа не просто володіє роллю, але й створює нові ролі і «займається соціально–психологічною нормотворчістю» [6, с. 127]. Особистісне самовизначення, згідно з таким підходом, пов'язане також з формуванням оригінального і неповторного «образу Я» старшокласників, розвитком і утвердженням його серед оточуючих.

Професійне самовизначення старшокласників виступає як частина життєвого, особистісного і відбувається в умовах меншої свободи вибору, його зв'язок з особистісним самовизначенням залишається незрозумілим.

Професійне самовизначення старшокласників безумовно пов'язане із професійним вибором. Психолог Є. Климов виділив п'ять основних типів професій за принципом ставлення людини до різних об'єктів оточуючого світу. Перший тип – професії «людина – людина». Вони об'єднують вчителів, вихователів, викладачів вузів та технікумів, лікарів, продавців, спортивних тренерів, менеджерів тощо. Другий тип – професії «людина – техніка». Це водії авто– та електротранспорту, машиністи потягів, оператори верстатів з програмованим управлінням, інженери, слюсарі, електрозварники тощо. Третій тип – професії «людина – природа». Представниками цього типу є садівники, лісники, агрономи, лікарі ветеринари, тваринники, меліоратори, геологи, біологи, виноградари, пасічники. Четвертий тип – професії «людина – знакова система». До цього типу відносяться ті, хто має справу з різного роду умовними знаками, шифрами, кодами, формулами, мовами: економісти, бухгалтери, програмісти, інспектори відділів кадрів, штурмани авіації, перекладачі. П'ятий тип –

професії «людина – художній образ». Цей тип включає архітекторів, фотографів, скульпторів, художників, бутафорів–декораторів, модельєрів, музикантів, співаків, танцюристів, настроювачів інструментів [5].

Зрозуміло, старшокласник за своїми нахилами і здібностями може мати передумови не тільки до однієї, а до декількох професій. У такому випадку треба вибирати між ними. Набагато складніше прийняти рішення, коли з'ясується, що до професії, яка дуже подобається, у людини даних обмаль. Тоді слід або переключитися на щось інше, більш–менш близьке, або пригадати про *компенсацію* – властивість психіки людини, яка полягає у перебудові функцій організму, порушених або втрачених внаслідок перенесеного захворювання чи травматичних ушкоджень.

У психолого–педагогічній літературі зазначається, що на професійне самовизначення старшокласників впливає багато чинників: активність самого суб'єкта самовизначення, соціальні та економічні чинники, культура (М. Пряжников), відповідальність за своє життя в цілому (К. Абульханова–Славська), особливості професійної діяльності (Є. Клімов, В. Зірег), особистісна зрілість та готовність до здійснення вибору (Д. Леонтьєв), рефлексивні здібності (С. Неверкович, Н. Самоукіна), особливості самосвідомості (П. Шавір), індивідуально–типологічні особливості старшокласника (Т. Кудрявцев, А. Сухарев).

Отже, проблема професійного самовизначення старшокласників є широко представлена у науково–психологічній літературі, проте серед вчених нема єдиного розуміння щодо її змісту та термінологічного позначення. Однак у всіх підходах до вивчення досліджуваної проблеми старшокласник, який обирає професію, розглядається як суб'єкт професійного самовизначення. Саме у ситуації вибору значно підвищується його активність, відповідальність за те, що відбувається. Обираючи, старшокласник виявляє свою автономію, самовизначається щодо системи цінностей, принципів, способів самореалізації у вчинках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбуханова–Славская К.А. Жизненные перспективы личности / К.А. Альбуханова–Славская // Психология личности и образ жизни / отв. ред. Е. В. Шорохова. – М. : Наука, 1987. – С. 137–145.
2. Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
3. Гинзбург М.Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема / М.Р. Гинзбург // Вопросы психологии. – 1988. – № 2. – С. 19–26.
4. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е.И. Головаха. – К. : Наукова думка, 1988. – 114 с.
5. Клімов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Клімов. – Ростов–на–Дону : Феникс, 1996. – 512 с.
6. Потапчук Л.В. Особистісне самовизначення старшокласників / Л.В. Потапчук // Психологія : збірник наукових праць НПУ ім. М. Драгоманова. – Вип. 1 (8). – К., 2000. – С. 126 – 130.
7. Рибалка В.В. Психологія професійного самовизначення / В.В. Рибалка. – К. : Деміург, 2004. – 224 с.
8. Сафін В.Ф. Психология самоопределения личности : учебное пособие / В.Ф. Сафін. – Свердловск : Свердл. ГПИ, 1986. – 142 с.
9. Сметаняк В.І. Особистісне самовизначення і свобода в ракурсі взаємної детермінації / В.І. Сметаняк // Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. – Івано–Франківськ : Плай, 2003. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 53–59.

Рибка І.

Науковий керівник – доц. Андрійчук І. П.

ДИТЯЧИЙ МАЛЮНОК ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ОСОБИСТОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКА

На сучасному етапі розвитку практичної психології, психологічної служби, системи освіти актуальним є питання пошуку й розробки нових та модифікація класичних методів надання психологами допомоги дітям і дорослим.

На часі важливою є проблема виховання самостійної, креативної, ініціативної, оптимістичної, впевненої у своїх силах дитячої особистості, що володіє вмінням самопрезентуватись, поважає себе й інших – такої, яка любить і цінує життя, вміє досягати успіху в своїх починаннях, не боїться труднощів, має бажання їх вирішувати.

Малюнкові тести здебільшого використовуються для дослідження дітей. Ще на початку ХХ століття виник інтерес до дитячого малюнку у російських вчених В.К. Воронова, Ф. Чада, О.М. Кучаєнка, І.Д. Єрмакова, П.І. Коропова, Я.М. Когана, М.О. Рибнікова. А в кінці ХХ століття проблемі застосування малюнкових технік для дослідження особистості присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених: Г.Т. Хоментаскас, В.С. Мухіна, О.С. Романова, О.Ф. Потьомкіна, Т.С. Яценко та ін.

Мета статті полягає у викладенні теоретичних засад застосування дитячого малюнка як засобу психологічної діагностики особистості першокласника.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасної системи освіти України до активного впровадження психодіагностики на всіх її ланках. Важливість розробки й впровадження в практику ефективного психодіагностичного інструментарію для своєчасного виявлення актуального стану й